

Wie was zuster Nelly?

Ellen Boonstra-de Jong

Inleiding

Het portret van Petronella Alida (Nelly) Goudkade (1870-1956), getekend door Johannes Theodorus (Jan) Toorop en opgenomen in de collectie van het Rijksmuseum in Amsterdam, was te zien tijdens de tentoonstelling *De Nieuwe Vrouw* in Singer Laren (13 september 2022 t/m 8 januari 2023).

Zoals gebruikelijk bij een tentoonstelling werd ook dit kunstwerk voorzien van een begeleidende tekst. Daarop stond: “Petronella Alida Goudkade, ‘Zuster Nelly’ trouwt in 1894 met de schrijver Arij Prins. Vermoedelijk portretteert Toorop haar ter gelegenheid van dit huwelijk. Nelly werkt als diaconessenzuster in een Haags ziekenhuis. Door zich in werkkleding te laten afbeelden, kiest ze er expliciet voor om zich te profileren als werkende vrouw. Een uitzonderlijke keuze in een tijd waarin het uitoefenen van een vak voor vrouwen meestal neerkomt op een keuze tégen het huwelijk.”

Twintig jaar geleden (2003) hing het portret in Museum Het Valkenhof in Nijmegen ter gelegenheid van de tentoonstelling *Jan Toorop Portrettist*. De tekening is te zien op pagina 176 van de tentoonstellingscatalogus. Daarin staat eveneens dat Goudkade een diaconessenzuster was en werkzaam in het Haagse Rode Kruisziekenhuis. Over het hoe en waarom van dit kunstwerk staat alleen genoteerd dat de vervaardiging van het portret werd ingegeven door het aanstaande huwelijk en dat het portret te zien was tijdens een expositie in 1894 in de Kunstzaal van het Stedelijk Museum De Lakenhal in Leiden en het werk dus vervaardigd moest zijn voor 6 februari 1894. In de catalogus staat dat Toorop in zijn eerste portretten, waaronder Zuster Nelly, niet de gelijkenis zocht maar het karakter van de afgebeelde.¹

Enigszins bekend met de geschiedenis van de verpleging zag ik in Laren direct dat Goudkade geen diacones was omdat het uniform en met name de verpleegstersmuts geen overeenkomst vertoont met de muts die diaconessen droegen. Eveneens wist ik vrij zeker dat het Haagse Rode Kruisziekenhuis nog niet bestond in 1893, het jaar waarin Toorop het portret tekende.

Genoeg aanleiding om een onderzoekje te starten aan de hand van drie vragen.

1. Petronella Alida Goudkade was geen diacones, maar wat dan wel?
2. Petronella Alida Goudkade kan niet gewerkt hebben in het Rode Kruisziekenhuis. Het ziekenhuis bestond nog niet, maar ze was wel in dienst van het Rode Kruis (een rood kruis is op de tekening van Toorop vaag te zien op de schortband). Als ze niet in het ziekenhuis werkte, waar dan wel?
3. Valt er iets te zeggen over waarom Toorop Petronella Alida Goudkade als verpleegster heeft geportretteerd.

---

¹ Coelen en Lieverloos, pagina 176.

Was Petronella Alida Goudkade een diacones?

Om te achterhalen waar Petronella Alida Goudkade (1870-1956) tot verpleegster werd opgeleid, bleken de kranten die je kunt inzien bij Delpher.nl onmisbaar. Haar naam plopte direct op en daarmee was de eerste vraag beantwoord. Ook de index van het Stadsarchief Amsterdam was overduidelijk. Petronella Alida Goudkade volgde de verpleegsteropleiding in het Buitengasthuis in Amsterdam. Ze werd op 30 december 1890 ingeschreven en woonde intern (Overtoom 144). In januari 1893 liet ze Amsterdam achter zich en vertrok als gediplomeerd verpleegster naar Den Haag.²

De samenstellers van de tentoonstelling in Nijmegen (2003) kozen voor de vermelding dat zuster Nelly een diacones was. Mogelijk hebben ze dit in Singer Laren overgenomen. Ook op de website van het Rijksmuseum staat een vergelijkbare tekst.

Werd Goudkade al eerder een diacones genoemd? Dat is niet het geval. In tegenstelling tot de aanduidingen in Nijmegen en Laren was Nelly op de eerste tentoonstelling waar het portret was te bewonderen, een pleegzuster. In de *Arnhemse Courant* verscheen op 26 februari 1894 een artikel met een vermelding dat op het portret Zuster Nelly, een “opofferende Liefdevolle Pleegzuster” te zien was. Nelly was in 1894 dus een pleegzuster, een andere benaming voor verpleegster. De woorden opofferend en liefdevol zeggen vooral iets over hoe er in die tijd tegen verpleegsters werd aangekeken. Ik heb geen idee waarom de samenstellers van twee tentoonstellingen in de 21ste eeuw, haar transformeerden tot diacones.

En hoe zit het dan met de diaconessen? Diaconessen waren protestantse verpleegsters die de verpleging als liefdewerk verrichtten. Diaconessen werkten in de wijk en woonden met elkaar in diaconessenhuizen. Toen bestuurders besloten om in die huizen patiënten op te nemen, dan wel een daarvoor bestemd gebouw aan te kopen en te exploiteren, ontstonden de diaconessenziekenhuizen, waaronder bijvoorbeeld de in 1893 gestichte Nederlandsche Hervormde Diaconessen-Inrichting in Amsterdam. De aanstaande diacones doorliep een proefperiode van enkele jaren. Ontpopte ze zich als uitstekend verpleegster en beoordeelden de bestuurders haar karakter als voldoende christelijk, dan kreeg ze de vraag voorgelegd om zich tot diacones te laten inzegenen. Diaconessen bleven ongehuwd. Voor hen werd gezorgd, ook na het pensioen en ze waren te herkennen aan hun muts/sluiser/kapje met banden die onder de kin werden gestrikt. Petronella Alida Goudkade draagt niet zo'n exemplaar.

² Bijzondere registers, archiefnr. 5000, inventarisnummer 2538, gemeente Amsterdam, periode 1869-1896.

Ziekenverpleegsters.

Door de commissie van bestuur van de afd. ziekenverpleging van de afd. Amsterdam der N.-H. Vereen. *Het Witte Kruis* is het diploma als ziekenverpleegster nitgereikt aan de dames: P. A. Goudkade, A. P. C. Dekker, H. W. van Haaksbergen, A. M. de Haan, M. S. Heybroek, J. P. J. Logeman, L. J. Metelerskamp, A. M. van 's Gravendijk, P. Slotemaker en H. W. A. Versteeg, verpleegsters in het Buitengasthuis; G. C. Camphuinder, A. C. Cartier van Dissel, C. Jaaki, C. de Nys en H. Woltman, verpleegsters in het Binnen-Gasthuis en J. C. Fockens, verpleegster in het Burgerziekenhuis te Amsterdam; N. J. de Vlaming en P. Ossen, verpleegsters in het Akad. Ziekenhuis te Groningen; C. A. Hulstkamp, verpleegster in het Rotterdamsche Sanatorium; A. Snijder, verpleegster in het Stedelijk Ziekenhuis te Rotterdam; G. Meyers, verpleegster te Meerenberg; M. E. Hauch, verpleegster in het kinderziekenhuis te Dordrecht; J. P. G. Gericke, A. M. Kapteyn en A. Stieltjes, vrije verpleegsters te 's-Gravenhage, Hilversum en Amsterdam; O. Gomez, verpleegster bij Het Roode Kruis te 's Gravenhage.

Wat van verpleger verkregen de heeren: W. F. van der Baaken, J. M. Poppée en D. Plomp, verplegers in het Buitengasthuis; H. van Grol in het Binnen-gasthuis; O. Ammerlaan te Meerenberg en D. van Es, militair ziekenoppasser te Leiden; terwijl het diploma als kraamvrouwenverpleegster werd verkregen door mej. C. E. de Wilde, verpleegster te Middelburg.

O.a. in het *Algemeen Handelsblad* van 30 oktober 1892 staan de namen van de verpleegsters die geslaagd zijn voor het verpleegstersdiploma van Het Witte Kruis. P.A. Goudkade wordt als eerste genoemd. Na H.W.A. Versteeg staat dat genoemde vrouwen verpleegsters zijn in het Buitengasthuis. Na het behalen van het diploma mochten de geslaagden een speldje met een wit benen kruisje op het uniform dragen.

Een voorbeeld van de diaconessendracht.

Twee foto's van de diacones Rinske Bartlema. Zij was diacones in de Nederlandsche Hervormde Diaconessen Inrichting (N.H.D.I.) in Amsterdam. Rinske kwam uit Slappeterp in Friesland en werd in 1897 toegelaten als proefzuster. In 1900 werd ze ingezegend als diacones. Ze ging in 1936 met pensioen, reisde veel en overleed in 1948 in het diaconessenziekenhuis van de N.H.D.I. in Amsterdam.

Nette vrouwen waren in die tijd te herkennen aan een wit mutsje en een schoudermantel. Daarom maakte de schoudermantel ook deel uit van het diaconessenuniform. Rinske is op de linker foto gestoken in de donkere zondagse jurk. Over het witte mutsje met strik onder de kin draagt ze een zwart sluiertje. Het uniform droeg ze ook in haar vrije tijd en tijdens de vakantie.

Rinske draagt op de rechter foto een hooggesloten donkerblauwe japon met kleine lichtblauwe stipjes (nopjes- of moesjesjapon). De foto is waarschijnlijk genomen in het wijkgebouw in de Jordaan waar ze als wijkverpleegster was gestationeerd.

Werkte Petronella Alida Goudkade in het Rode Kruisziekenhuis in Den Haag?

In 1899 werd de eerste steen gelegd voor de bouw van de eerste Rode Kruis Kliniek aan de Jan van Nassastraat 11 in Den Haag. In de jaren twintig van de 20ste eeuw werd besloten tot de bouw van een nieuw en groter ziekenhuis aan de Sportlaan, dat tot 2021 in gebruik was.³ Jan Toorop overleed er in 1928. Goudkade, ze trouwde in januari 1894, kan dus niet in het Rode Kruis Ziekenhuis hebben gewerkt. Wel werkte ze voor het Rode Kruis, de organisatie die vanaf 1868 actief was in het Haagse. Omdat het Nederlandse Rode Kruis zich bezighield met de voorbereiding op een oorlog werd er tot 1899 niet gedacht aan de stichting van een eigen ziekenhuis. De verpleegsters werden ingezet op de polikliniek en in de wijkzorg.

Werd Nelly bij de familie Prins in Voorburg geplaatst om Carel Cornelis, de broer van haar toekomstige echtgenoot Ary Prins, in februari 1893 te verplegen? In de bijlage op pagina 161 van het boek *Van te huis tot ziekenhuis* staat dat Petronella Alida Goudkade van 4 december 1893 tot 3 augustus 1894 gehuisvest was in een aangekocht pand van het Rode Kruis in de Balistraat, waar de (leerling-)verpleegsters woonden, les kregen en waar mensen zich gratis konden laten verbinden. Helaas is het archief van de plaatselijke afdeling van het Rode Kruis niet meer te traceren. Ondanks de hulp van medewerkers van zowel het Nationaal Archief als het Haags Gemeentearchief is dat niet gelukt. Gezien haar huwelijk in januari 1894 en de aansluitende verhuizing naar Hamburg, lijken de twee data in het boek onjuist. In het bevolkingsregister van Den Haag tref ik haar aan. Datum van inschrijving in de Balistraat 63/65 was 13 april 1893, komende uit Amsterdam. In het register staat dat haar situatie met ingang van 1 januari 1894 veranderde vanwege het huwelijk met A. Prins. Misschien heeft ze voor april 1893 een paar maanden gewerkt als particulier verpleegster voordat ze in dienst trad van het Rode Kruis. Of was er voor haar nog geen kamer vrij in het huis aan de Balistraat en was ze al wel in dienst van het Rode Kruis? Gezien het rode kruis dat op de tekening te zien is op haar schortband, lijkt het aannemelijk dat ze in dienst was van het Rode Kruis toen ze de broer van Ary Prins verpleegde.

In het boek *Van te huis tot ziekenhuis* heb ik nog twee wetenswaardigheden over Nelly Goudkade gevonden. Die hebben alles te maken met haar aanstaande huwelijk.

Hoewel de teleurstelling groot was omdat ze een verpleegster moest missen, reageerde de directrice schappelijk toen Nelly haar huwelijk met Ary Prins aankondigde. Ze kreeg zelfs toestemming om vanuit de Balistraat te trouwen. Wel moesten haar ouders daar toestemming voor geven. Toen ze al snel na haar huwelijk in verwachting was, mocht haar oud-collega S. Cornelissen afreizen naar Hamburg om haar bij te staan in de kraamtijd.⁴ In *Van te huis tot ziekenhuis* staat dat Nelly in 1899 trouwde. Dat moet 1894 zijn. Wat jammer toch dat ik het archief van het Haagse Damescomité van het Rode Kruis niet heb kunnen traceren om zo meer duidelijkheid te krijgen over haar periode bij het Rode Kruis in Den Haag.

³ Hagaziekenhuis.nl

⁴ Nieuwenhuijzen en Gerritzen, pagina 38

Waarom heeft Toorop Nelly in uniform afgebeeld?

Nelly Goudkade leerde Ary Prins (1860-1922) kennen aan het ziekbed van zijn ongehuwde broer Carel Cornelis Prins (1863-1893). Nelly verpleegde hem waarschijnlijk in het ouderlijk huis in Voorburg. Carel Cornelis overleed op 22 februari 1893.

Dankzij een in memoriam dat vriend en schrijver Herman Robbers opstelde na het overlijden van Ary Prins in 1922, kon ik achterhalen dat Prins Nelly voor het eerst ontmoette toen ze zijn broer verpleegde. Robbers schrijft: "In het najaar van 1893 nu kwam er een verandering in Prins leven, die ongetwijfeld zijn geluk vergroot, zijn bestaan veraangenaamt en vergemakkelijkt heeft, maar waaruit toch ook weer nieuwe verplichtingen voortvloeiden. Hij trouwde mejuffrouw Nelly Goudkade, zij die Arij als verpleegster bij het laatste zuchten van zijn oudste broer, haar groote gaven van hart en geest had getoond, werd zijn gade. Zij steunde hem voortaan met haar innigheid, haar opgewektheid, haar zeer krachtige fleurigheid."⁵ Robbers had niets dan lof voor Nelly Goudkade. Dat Nelly de broer van Prins verpleegde in het najaar klopt overigens niet. Hij overleed op 22 februari 1893.

Maar wat vond Toorop van Goudkade? In een ongedateerde brief bedankt hij Ary Prins voor het toezenden van een Duitse krant (Ary werkte en woonde toen in Hamburg). In de toegezonden krant trof hij een artikel aan over een tentoonstelling in München waar ook zijn werk te zien was en hij schreef Ary dat hij zich zeer had vermaakt met de inhoud van het artikel en dat hij er 14 á 15 werken heengezonden had, maar dat hij er niet een had verkocht, alleen een klein ding aan een kennis. Mogelijk betrof het de tentoonstelling die op 5 juli 1893 in München werd geopend.⁶ Toorop feliciteert in diezelfde brief Ary Prins. Was het een felicitatie vanwege zijn engagement met Nelly Goudkade? Toorop schrijft: "Ik feliciteer je van harte. Wat een heerlijk eenvoudig puur leven en dan voor je geestelijke arbeid gelukkig voor je hoor. Ik ken haar niet maar zoals je mij haar zijn hebt geschilderd zeg ik wat ik gezegd heb."⁷

Ik heb geen bronnen kunnen vinden waaruit op te maken is waarom Toorop Nelly in verpleegstersuniform afbeeldde. In Singer Laren kozen ze er in de begeleidende tekst voor om haar af te schilderen als een geëmancipeerde vrouw die zich welbewust liet vereeuwigen in haar uniform. Er staat: "Door zich in werkkleding te laten afbeelden, kiest ze er expliciet voor om zich te profileren als werkende vrouw. Een uitzonderlijke keuze in een tijd waarin het uitoefenen van een vak voor vrouwen meestal neerkomt op een keuze tégen het huwelijk."

Omdat Goudkade Ary Prins leerde kennen aan het ziekbed van zijn doodzieke broer en zij aanwezig was bij zijn overlijden, kan ik me voorstellen dat Toorop zijn vriend Prins een portret cadeau wilde doen dat hem voor altijd herinnerde aan zijn eerste kennismaking met Nelly in verpleegstersuniform. Ook is het denkbaar dat Ary Prins zelf aan Toorop de opdracht gaf om diezelfde reden. Natuurlijk is het niet uitgesloten dat Nelly op dit idee is gekomen. Of was Toorop getroffen door het beeld van Nelly in uniform?

⁵ Literatuurmuseum archief R 00543 Robbers H.J. Arij Prins 19 maart 1860-3 mei 1922

⁶ *Het Vaderland*, 7 juli 1893.

⁷ Literatuurmuseum archief P 00877 Prins, A. 1875-1921. Brieven van Jean Theodoor Toorop aan Arij Prins.

Omdat in brieven en artikelen alle aandacht naar Ary Prins gaat, is er weinig bekend over de gedachten van Petronella Alida Goudkade over de positie van vrouwen in het algemeen en over haar positie als verpleegster en echtgenote in het bijzonder en blijft het gissen naar het waarom van de tekening in verpleegstersuniform.

In een aantal brieven van Toorop aan Ary Prins komt het portret ter sprake. Op 28 mei 1894 schrijft hij dat de tentoonstelling in Den Haag is afgelopen, maar dat hij het portret ook graag wil tonen op een tentoonstelling in Arnhem. "Ik hoop dat je er niets tegen hebt dat het portret van zuster Nelly er ook heen gaat, anders wil ik je die wel naar Hamburg zenden." Ook laat hij Ary weten dat het portret van zijn vrouw en twee kinderportretten veel succes hadden in Den Haag. Het succes was zelfs zo groot dat hij van een Rotterdammer de opdracht kreeg een soortgelijk portret van een meisje te maken.⁸

Op 8 maart 1909 hing het portret van Nelly op een tentoonstelling in een kunsthandel in Laren.⁹ Toorop schrijft aan Prins dat hij de tentoonstelling had bezocht met August Allebé (schilder, tekenaar en directeur van de Academie voor Beeldende Kunst). "Ik was gisteren op mijne tentoonstelling met Aug. Allebé die verzot was op zuster Nelly. Hij was er niet vandaan te krijgen. Trouwens velen vinden deze teekening heel mooi. Kom je ook eens een kijkje nemen?"¹⁰

Conclusie

Petronella Alida Goudkade was geen diacones, maar een verpleegster die werd opgeleid in het Buitengasthuis in Amsterdam. Ze diplomeerde in oktober 1892. Daarna vertrok zij naar Den Haag en werkte niet in het Rode Kruisziekenhuis, maar wel als wijkverpleegster in dienst van het Rode Kruis.

Aanbeveling

Toekomstige samenstellers van tentoonstellingen die besluiten om het portret van Zuster Nelly aan het publiek te tonen, kunnen gebruik maken van bovenstaande informatie als zij de begeleidende tekst opstellen.

Een schot voor de boeg:

"Petronella Alida Goudkade (1870-1956), 'Zuster Nelly' volgt vanaf december 1890 de opleiding tot verpleegster in het Buitengasthuis in Amsterdam. In oktober 1892 slaagt ze voor het examen van het Witte Kruis en werkt daarna als wijkverpleegster voor het Rode Kruis in Den Haag. In januari 1894 trouwt ze met de zakenman, kunstverzamelaar en schrijver Ary Prins (1860-1922). Nelly ontmoet Ary als ze zijn broer Carel Cornelis verpleegt tijdens zijn ziekte en overlijden. Johannes Theodorus (Jan) Toorop, een vriend van Ary Prins, portretteert haar in 1893/1894, waarschijnlijk ter gelegenheid van het aanstaande huwelijk. Er zijn tot nu toe geen bronnen gevonden die een antwoord geven op de vraag waarom Toorop haar in verpleegstersuniform afbeeldde."

⁸ Ibidem

⁹ *Godsdienstig-staatkundig dagblad*, 17 maart 1909

¹⁰ Literatuurmuseum Archief P00877. Brieven van Jean Theodoor Toorop aan Arij Prins. Brief 8 maart 1909.

Extra informatie voor wie meer wil weten over de familie van Nelly en Ary, de verpleging en over Zuster Nelly

Petronella Alida (Nelly) Goudkade werd geboren op 20 september 1870 in Boskoop¹¹ en overleed op 25 december 1956 in Den Haag.¹² Zij was de dochter van de gezagvoerder/kapitein Johannes Goudkade (1841-1928) en Hendrika Aletta Schoorel (1834-1886). Petronella had twee oudere zussen. Maria Cornelia (1868) en Anna Willemina Goudkade (1869). Anna Willemina overleed op 10-jarige leeftijd. Na Nelly werden nog broer en een zus geboren. Willem Johannes (1872) en hekksluitster Johanna Adriana (1875). Johanna Adriana Goudkade trouwde in 1902 met Cornelis Franciscus Prins, een broer van Ary Prins.

De moeder van Nelly overleed in 1886 op 52-jarige leeftijd. Vader Goudkade ging een nieuw huwelijk aan in 1890 met de weduwe Marchiena Hinderika Bossinga (1850-1925). Zij kregen in 1891 een dochter Wemelina Dina Goudkade.¹³

Ary Prins (ook geschreven als Arij) werd geboren op 19 maart 1860 in Schiedam en overleed er ook op 3 mei 1922.¹⁴ Ary werd begraven op de algemene begraafplaats (nu Beukenhof) in Schiedam. Toen Nelly in 1956 overleed, werd zij bij hem begraven. Het graf met daarop de beschadigde grafsteen is er nog.

Ary Prins was de oudste zoon van de industrieel Pieter Cornelis Anne Prins (1836-1912) en Maria Jacoba Gijsberti Hodenpijl (1840-1925). Hij werd geboren in Schiedam. Ary had twee zussen: Aleida Cornelia Maria (1861) en Maria Jacoba Francoise (1877) en vier broers: Cornelis Franciscus (1864) en Willem Johannes (1866). In 1873 werd Isaak Jan Henrij geboren. Het jongetje overleed na een half jaar. In 1862 werd Carel Cornelis geboren. Hij overleed in 1893.

Familieportret van de familie Prins met rechts Ary Prins die zijn hand legt op de bovenarm van Nelly. Nelly heeft hun dochter Hendrika Aletta op schoot.

Links zittend Pieter Cornelis Anne Prins en zijn echtgenote Maria Jacoba Gijsberti Hodenpijl. Tevens twee zusters van Ary en een broer.

Lijkt Nelly op het portret dat Toorop van haar maakte?

Foto: Literatuurmuseum P00877. Prins Ary, omstreeks 1894.

11 Nationaal Archief / Rijksarchief Zuid-Holland te Den Haag, BS Geboorte Boskoop, 22-09-1870, aktenummer 58

12 *Nieuws van de Dag*, 27 december 1956

13 Gegevens: WieWasWie.nl

14 Nationaal Archief / Rijksarchief Zuid-Holland te Den Haag, BS Geboorte Schiedam, 20-03-1860, aktenummer 186

De opleiding tot verpleegster

Verskillende instellingen en verenigingen waren rond het midden van de 19e eeuw al bezig hun verpleegsters op te leiden. De eerste verpleegsters werden in de protestantse diaconessenhuizen opgeleid. Toen de gemeentelijke gasthuizen in de laatste decennia van de twintigste eeuw werden omgevormd tot moderne ziekeninrichtingen waar niet meer uitsluitend eenzame en arme patiënten werden opgenomen, was er al werk gemaakt van een wat meer officiële opleiding, georganiseerd door de in 1875 opgerichte Noord-Hollandsche Vereeniging Het Witte Kruis. Deze vereniging hield zich vooral bezig met het bestrijden van besmettelijke ziekten, waarvoor bedden, barakken en verpleegsters nodig waren. Verbetering van de ziekenverpleging, zo vonden de bestuurders van die vereniging, was een voorwaarde voor een goede epidemiebestrijding. De afdeling Amsterdam van Het Witte Kruis onder leiding van prof. dr. W. M. Gunning kwam in 1876 met een plan voor de opleiding van verpleegsters. Daarom werd de Vereeniging voor Ziekenverpleging opgericht in 1878 met als doel om beschaafde vrouwen op te leiden tot verpleegsters. In het bestuur van deze nieuwe vereniging zaten dokters, vrouwen van dokters en enkele notabelen, waaronder Jeltje de Bosch Kemper. De opleiding duurde aanvankelijk een jaar, maar werd al snel met een jaar verlengd. In 1879 werden de eerste drie diploma's uitgereikt. De eerste aanzet tot een geregelde opleiding kwam dus niet uit de ziekenhuiswereld.¹⁵ Ook in het Buitengasthuis werden leerling-verpleegsters na 1883 opgeleid voor het examen van het Witte Kruis. Directeur Jacob Van Deventer en de adjunct-directrice Johanna Pauline (Anna) Reijnvaan onderwezen de leerlingen. Nelly Goudkade kreeg les van hen en slaagde in oktober 1892 voor het examen. Vanaf die dag mocht ze het witte benen kruisje dragen dat te zien is op de tekening van Toorop.

Het Buitengasthuis in Amsterdam

In Amsterdam werd in 1635 een tweede gasthuis gebouwd als pesthuis. Omdat het gebouw buiten de stadsmuren stond, werd het Buitengasthuis genoemd. Het Sint Pietersgasthuis binnen de stadsgrenzen kreeg toen de naam Binnengasthuis. In het Buitengasthuis werden, naast pestlijders ook krankzinnigen opgenomen en toen de pest verdween, vonden er eveneens ongeneeslijk zieken en patiënten met besmettelijke ziekten onderdak. Later werden er patiënten uit het Binnengasthuis opgenomen die niet meer te behandelen waren of niet meer van belang voor het onderwijs.

Zowel de verzorging als de medische behandeling in het Buitengasthuis waren erbarmelijk slecht. De verpleging van de patiënten was in handen van onbeschaafde mannelijke en vrouwelijke oppassers. Zo verkochten ze medicijnen en voeding bij opbod en drukten dure medicijnen, waaronder morfine, achterover. Het eten voor de patiënten aten ze zelf op. Ook zwalkten ze dronken over de zalen, ze mishandelden patiënten en zetten ze aan het werk.

¹⁵ Noord-Hollands archief, archiefnr. 1044, Haarlemse Vereniging voor Ziekenverpleging, inv.nr 1.2 verpleegsters opleidingen.

Nadat in 1883 een kritisch gemeentelijk rapport verscheen over de wantoestanden, ging de bezem door het Buitengasthuis. Jacob van Deventer werd geneesheer-directeur en liet zich overtuigen door zijn echtgenote Wilhelmina van Deventer-Stelling die vond dat hij beschaafde vrouwen in moest zetten om de agressie van mannelijke patiënten te beteugelen en de patiënten te beschaven. Deze vrouwen vervingen de oppassers die het al te bont hadden gemaakt. Van Deventer trok de gediplomeerde verpleegster Johanna Paulina (Anna) Reijnvaan aan om hem en zijn vrouw bij te staan in de transitie. Ze werd benoemd tot adjunct-directrice. Van Deventer en Reijnvaan verzorgden zelf de opleiding van de leerling-verpleegsters en Reijnvaan voorzag ze van een uniform. Ook besloot ze dat patiënten voortaan ziekenhuiskleding moesten dragen.¹⁶ Toen Reijnvaan aan deze bijna ondoenlijke klus begon, was ze 39 jaar en pas twee jaar gediplomeerd.¹⁷ Ze heeft zich lang ingezet voor de professionalisering van het beroep en de positie van verpleegsters.

Van Deventer stelde zich de vraag hoe een verpleegster aangesproken moest worden. De commissie die daarvoor in het leven was geroepen, vond “zuster” te religieus klinken. Moest het dan juffrouw of dame-verpleegster worden? Anna Reijnvaan wist tenslotte de commissieleden te overtuigen dat de verpleegsters elkaar onderling met zuster mochten aanspreken.¹⁸ Tot op de dag van vandaag worden vrouwelijke verpleegkundigen nog steeds zuster genoemd. Door de inspanningen van zowel het echtpaar Van Deventer als van Anna Reijnvaan werd het Buitengasthuis voor meisjes en vrouwen een aantrekkelijke plaats om de verpleegstersopleiding te volgen.¹⁹ Misschien kwam Nelly daarom wel naar Amsterdam. Ze diplomeerde in oktober 1892. In de tijd dat ze er werkte, werd een nieuw ziekenhuis gebouwd ter vervanging van het oude Buitengasthuis. Het Wilhelmina Gasthuis werd in 1893 geopend, net voordat Nelly Amsterdam verruilde voor Den Haag.

Het goede imago van het ziekenhuis betekende allerm minst dat Nelly er een gemakkelijke tijd had. Als ze een dagdienst had werd ze om half zes gewekt en moest ze om zes uur op zaal verschijnen met een lege maag. Het ontbijt werd een paar uur later genuttigd. Na nog een paar onderbrekingen voor de maaltijden bleef ze aan het werk tot een uur of acht in de avond. Het eten en drinken voor de zaalpatiënten moesten de verpleegsters zelf ophalen in de keuken en ook moesten ze ervoor zorgen dat de kachel bleef branden. In het Buitengasthuis konden 300 patiënten worden opgenomen die in grote zalen werden verpleegd. Een eerste verpleegster, een keukenzuster en twee gewone verpleegsters bleven de hele dag/avond op zaal om voor ongeveer 45 patiënten te zorgen.²⁰ De verpleegsters verdienden 125 gulden per jaar en sliepen met z'n twaalven op zolderkamers van het ziekenhuis.

Met zoveel praktische ervaring was het voor Goudkade overigens geen enkel probleem om na het overlijden van haar echtgenoot zelf bij te springen in het huishouden toen ze het met minder personeel moest doen. “Vanmiddag stond ik met een groot mouwschort voor te koken, voor een keer wel eens prettig,” schrijft ze aan Jet en Herman Robbers.²¹

---

16 Wikipedia Buitengasthuis. Verpleegkundigerfgoed.nl De arts Jacob van Deventer.

17 Querido, pagina 249 en 250.

18 Ibidem, pagina 260.

19 Al vele jaren wordt op 12 mei, op de dag van de verpleging, de Anna Reijnvaanlezing uitgesproken..

20 Spijker, pagina 99.

21 Literatuurmuseum archief R0053. Brief van Petronella Alida Prins-Goudkade aan Jet en Herman Robbers, 9 september 1922.

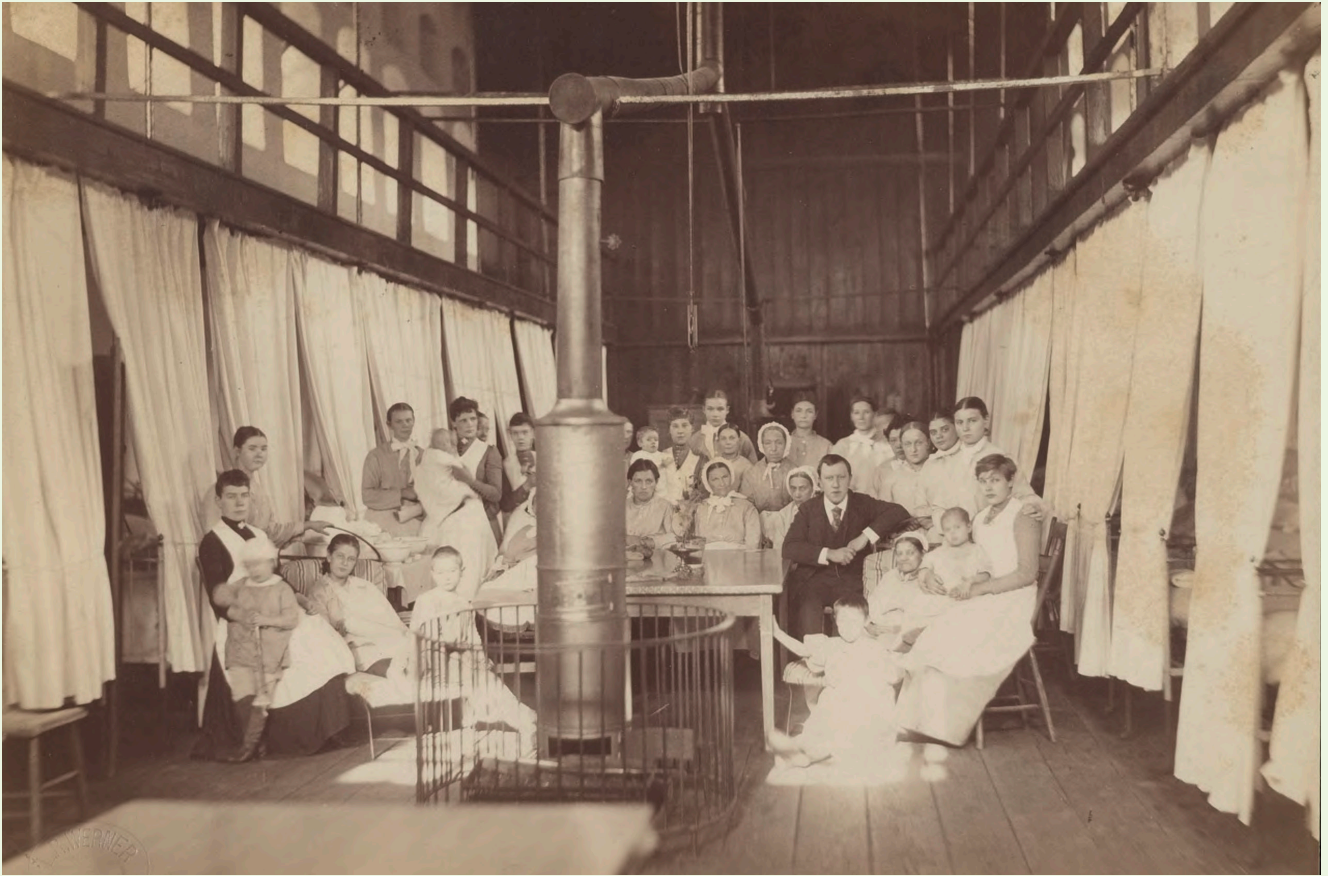
Foto's die rond 1890 zijn genomen in en rond het Buitengasthuis (Overtoom 144). Nelly heb ik op geen van de foto's kunnen ontdekken. Tweede van links Anna Reijnvaan en in het midden met baard dokter Van Deventer. Op de foto onder wordt een patiënt binnengebracht. Op pagina 12 de vrouwenzaal en de kinderzaal.

Foto's stadsarchief Amsterdam

KLACO2986000001, KLACO2986000005, KLACO2990000003, KLAEO0320000003, KLAEO0704000001

Het verpleegstersuniform

Het uniform van verpleegsters en verplegers heeft, ondanks verschillende pogingen daartoe, nooit een wettelijk beschermde status gekregen. Dit in tegenstelling tot het uniform van militairen en politieagenten. Een verpleegstersuniform kon door iedereen worden aangeschaft in een damesmodezaak en iedere inrichting koos voor een eigen model. Anna Reijnvaan, de adjunct-directrice van het Buitengasthuis in Amsterdam, het ziekenhuis waar Nelly Goudkade de opleiding volgde, vond dat haar verpleegsters en leerlingen een beschaafde indruk moesten maken. Door haar verpleegsters in een uniform te steken, hoopte ze dat te bereiken. De japon was gemaakt van een lichtblauwe stugge stof en reikte tot op de enkels. Daaroverheen werd een wit katoenen schort gedragen. Om charme te geven aan het uniform waren de pofmouwen hoog aangezet. De mouwen werden na de elleboog nauwer. Op de tekening van Toorop is dat deel van de mouw niet te zien. Het onderste deel van de mouwen moest bij vuil werk afgedaan worden. Ook manchetten en boordjes waren makkelijk van de japon af te halen, zodat ze vaker in de was konden. De japonnen waren zo strak dat verpleegsters elkaar hielpen bij het aankleden. Het duurde nog jaren voordat het veel wijder vallende reformuniform gemeengoed werd. Het verpleegsterskapje dat Nelly op de tekening van Toorop draagt, is een gesteven exemplaar. Op foto's van verpleegsters in het Buitengasthuis rond 1890 is te zien dat leerlingen, maar ook gediplomeerde verpleegsters, geen muts of kapje droegen. Mogelijk nam Goudkade haar japonnen uit het Buitengasthuis mee naar Den Haag. Of leken de jurken van het Rode Kruis op die van het Buitengasthuis? En misschien droegen de verpleegsters in Den Haag wel een kapje of muts. De gediplomeerden een gesteven exemplaar en de leerlingen een wit slap lapje om het statusverschil te benadrukken. Toen ik in 1972 als leerling-verpleegster aan de slag ging, moest ik een wit kartonnen kapje (zelf vouwen) dragen. Na diplomering mocht "de taartdoos" af.

Niet alleen het uniform moest er onberispelijk uitzien, maar ook aan het gedrag van de verpleegster werden hoge eisen gesteld. Een verpleegster die geüniformeerd de straat op ging, mocht op geen enkele manier de aandacht van mannen trekken, niet ginnegappen met vriendinnen en moest zich aan de arm van een eventuele verloofde gedistingeerd gedragen.²² Toen Nelly voor het Rode Kruis in Den Haag werkte, mocht ze in en buiten diensttijd niet in uniform de straat op. Dat mocht alleen als ze over het uniform een overjas droeg. Misschien maakte ze het nog net mee dat ze buiten een blauwe voile moest dragen die ze onder geen beding mocht opslaan. Alleen toen ze officieel verloofd was met Ary Prins, mocht ze in uniform met overjas naast hem lopen.²³

Links een uitsnede van een foto met links Anna Reynvaan en rechts een verpleegster die behalve het witte kruisje ook een sleuteltje daarboven draagt. Om leerlingen van gediplomeerde verpleegsters te onderscheiden droegen zij een sleutel (verwijzend naar het Pietersgasthuis en Sint Pieter als bewaker van de hemelpoort). De verpleegster draagt een donkere japon. Het overschort heeft een ronde hals, in tegenstelling tot het schort dat Nelly draagt.

Foto: Stadsarchief Amsterdam
KLAC02986000009

²² Aan de Stegge et.al., pagina 20, 22, 58 t/m 64.

²³ Nieuwenhuizen en Gerritzen, pagina 38.

Het Damescomité van het Rode Kruis in Den Haag

In 1867 werd door Koning Willem III de Vereeniging tot Hulp aan Gewonde en Zieke Krijgslieden in Oorlogstijd opgericht, later bekend als het Nederlandsche Rode Kruis. Lokaal ontstonden hulpcomités, zo ook in Den Haag waar zowel een mannen- als een damescomité (1868) actief waren. De vrouwen en mannen van de twee comités werkten samen op het gebied van materieel, verpleegopleiding, tentoonstellingen etc. Zo werven ze samen verplegers en verpleegsters om ze in tijden van oorlog direct in te kunnen zetten. Met wisselend succes werd er gewerkt aan deze doelstelling. Ten tijde van de Frans/Duitse oorlog in 1870 en 1871 was het aanbod van verplegers en verpleegsters groot, maar de belangstelling nam daarna af. Om het bestand op peil te houden, besloten de bestuurders om leerling-verplegers en leerling-verpleegsters te werven die op kosten van het Rode Kruis een opleiding konden volgen. Tevens vonden ze het belangrijk dat er een huis werd gehuurd om verpleegsters en leerling-verpleegsters te huisvesten. Hoewel er nog geen gebouw was gevonden, begonnen in 1887 twee beschaafde vrouwen, een freule en een weduwe, met de opleiding. Een jaar later sloten ze de opleiding met succes af. De behoefte aan een eigen les- en polikliniekruimte werd steeds groter en uiteindelijk besloten de bestuurders om uit te kijken naar een gebouw waar (leerling-)verpleegsters konden wonen en waar plaats was voor een polikliniekruimte en een lesruimte. Een pand aan het Spui 173 werd gehuurd, maar om verschillende redenen mislukte het woonproject. Vervolgens werd een geschikter pand gekocht aan de Balistraat 63/65. In 1892, een jaar voordat Nelly er haar intrek nam, werd het officieel geopend. De directrice mevrouw M.C. van Scherpenberg hield toezicht op de gediplomeerde verpleegsters en de leerlingen. Deze werden bij toerbeurt ingezet op de polikliniek waar minvermogenden zich gratis konden laten verbinden. Eveneens werkten de verpleegsters in de wijk.²⁴

Nelly en Ary

Toen Nelly Goudkade Ary Prins leerde kennen was hij in Nederland omdat zijn broer ziek was. Hij woonde in Hamburg waar hij in 1885 als agent was aangesteld van een door zijn vader opgerichte firma Ebeling & Prins, een algemeen commissie en exporthuis. Na het vertrek van twee zakenpartners ging het bedrijf verder als Prins & Co. Ary leidde het bedrijf samen met zijn broer Willem. Na het huwelijk in januari 1894 verhuisde het gezin naar Hamburg en in 1899 naar een wijk aan de Deense kant van Hamburg. In 1894 werd dochter Hendrika (Hettie) Aletta geboren, in 1896 Maria Jacoba (Maretje) en in 1899 zag Arij Carel het levenslicht. Het schrijverschap van Prins werd in Duitsland verder uitgebouwd. Hij schreef er veel verhalen. In 1905 keerde het gezin terug naar Nederland en vestigde zich in Schiedam, de geboorteplaats van Ary. Ze betrokken een huis aan de Lange Haven 107. Hij werd mededirecteur van Stearine Kaarsenfabriek Apollo. Vader Prins was er directeur.

---

²⁴ Nieuwenhuijzen en Gerritzen, pagina 11 t/ 28.

Na zijn overlijden in 1912 werd Ary directeur. Het gezin verhuisde in hetzelfde jaar naar een huis aan de Nieuwe Haven 153, een groter en geschikter huis voor zijn boeken- en kunstverzameling. Veel tijd om te schrijven had Ary daarna niet meer, mede omdat hij naast het directeurschap vele bestuursfuncties bekleedde. Prins begon als naturalistisch schrijver en hield zich daarna bezig met het schrijven van imperialistisch proza. De grote interesse in de Middeleeuwen mondde uit in zijn meest bekende werk *De Heilige Tocht*, een boek waar hij 15 jaar aan werkte.²⁵

Zoals van echtgenotes van mannen met aanzien werd verwacht, was ook Nelly Prins-Goudkade maatschappelijk actief. Ze koos voor activiteiten die aansloten bij haar ervaring als verpleegster. Zo was ze lid van een commissie van de Schiedamse afdeling van de Nederlandse Protestantenvbond die zich boog over een reglement voor de wijkverpleging in oprichting.²⁶ Ook bleef ze het Rode Kruis trouw. Tijdens een oefening van de Schiedamse transportcolonne en verpleegcolonne van het Rode Kruis toonde ze zich als lid van het comité tevreden over het verloop van de oefening. Ook koningin Wilhelmina kwam kijken en was vol lof over de Rode Kruis-hulpsters die handig en snel verbanden aanlegden.²⁷ Ongetwijfeld werd de oefening gehouden vanwege de oorlogsdreiging. Hoewel Nederland neutraal bleef in de Eerste Wereldoorlog namen particulieren het initiatief om een ambulance onder de vlag van het Rode Kruis uit te zenden. De artsen en verpleegsters van de ambulance werkten vanaf december 1915 in noodhospitaal in Duitsland en in Oostenrijk-Hongarije. Nelly nam zitting in een Schiedams comité dat probeerde zoveel mogelijk geld voor "het edele doel" bij elkaar te krijgen.²⁸ Na de oorlog zette ze zich in voor "in bittere nood verkeerende Oostenrijksche kinderen" die naar Nederland en dus ook naar Schiedam werden gehaald en werden geplaatst in gezinnen. Nelly was een paar jaar presidente van dit comité.²⁹

Het huwelijk met de kunstminnende Ary Prins betekende ook dat ze werd opgenomen in de kring van bevriende kunstenaars en schrijvers, waaronder Jan Toorop, Herman Johan Robbers, Lodewijk van Deyssel, Pieter Cornelis Boutens, Jacobus van Looy, Anthonetta (Top) Naeff etc. Prins ontpopte zich als de adviseur, mentor en vertrouwenspersoon van Naeff.³⁰ Zij en haar man logeerden regelmatig in Schiedam. Top Naeff schrijft dat Ary Prins eind april 1922 problemen had met zijn ingewanden en hij een operatie moest ondergaan om een stuk uit zijn dikke darm te laten verwijderen. Hij voelde zelf hoe ernstig zijn situatie was, want voordat hij werd opgenomen, schreef hij nog een brief aan Nelly. Kort na de operatie overleed hij. Naeff ging de avond na zijn overlijden naar Schiedam om afscheid te nemen van Prins. Hij lag opgebaard in zijn eigen huis, te midden van zijn kunstschaten. "Boven zijn hoofd hing het vrouwenportret met den kanten kraag van Van Ravesteyn en aan het voeteneinde de groote Breughel, het winterlandschap met al het menschen en kindergewoel dat hem zoo bekoorde," aldus Naeff. Zijn overlijden sloeg haar danig uit het lood.³¹ De 51-jarige Nelly bleef achter in het grote huis met Marietje en Arij jr.

---

25 Noordegraaf.

26 *Schiedamsche Courant*, 1 augustus 1912.

27 *Nieuwe Schiedamsche Courant*, 8 september 1914.

28 *Schiedamsche Courant*, 8 januari 1916.

29 *Nieuwe Schiedamsche Courant*, 8 januari 1921

30 Vaartjes, 84.

31 Vaartjes, 257.

Foto's:

Linksboven: Nelly en Ary (archief lit.mus. P00877 Foto: Willy Wileke, 1899).

Midden links: De vriendengroep in Antwerpen. Boven van links naar rechts Nelly, Jet Robbers en Herman Robbers. Zittend van links naar rechts Jacobus en Titia van Looy, Frans Mijnsen, Top Naeff en Ary Prins (archief lit.mus. L00781, 1907).

Vrij snel na zijn overlijden werd Ary Prins geeërd met een straatnaam in Schiedam. De grafsteen op de Beukenhof in Schiedam.

Rechts boven: Huis aan de Lange Haven 107 en daaronder het huis aan de Nieuwe Haven 153

Hoe het verder ging met Nelly Prins-Goudkade

Na het overlijden van Ary in 1922 veranderde er veel in het leven van Petronella Ali-da Prins-Goudkade. Dat maak ik op uit de brieven die ze kort na het overlijden van Ary verstuurde aan Herman Robbers en zijn vrouw Jet. De brieven maken onderdeel uit van de collectie van het Literatuurmuseum in Den Haag.³²

Op 13 juni 1922 schrijft ze: “Marietje logeert half augustus in Bergen aan Zee en als het dan past zou ik dan wel een paar dagen bij jullie willen komen logeren, het is dan weer een paar maanden verder en ik denk dat ik het dan ook wel weer erg prettig zal vinden met jou en Jet over Arij te praten. Niemand van de vrienden begrepen Arij zo goed als jullie en Top.”

Ze vroeg Robbers om haar te helpen bij de verkoop van de uitgebreide bibliotheek van haar man. Ook het grote huis aan de Nieuwe Haven 153 moest met spoed worden verkocht. “Wij moeten verkopen om te kunnen leven,” schrijft ze aan Jet en Herman op 6 juli 1922.³³ Ook wilde ze proberen om kostbare stukken uit de kunstcollectie aan particulieren te verkopen. De rest moest maar opgeborgen worden tot er betere tijden aanbraken. Ook werden er kunstwerken in bruikleen afgestaan aan musea, waaronder het Rijksmuseum. Voor de verkoop van zowel het huis als de boeken en de kunst was het blijkbaar een ongunstige tijd.³⁴

H.P. Bremmer, de adviseur van mevrouw H. Kröller-Müller, volgens Nelly een onaangename man, kwam langs in de veronderstelling een aantal werken van Toorop in de collectie aan te treffen. Dat was niet het geval. Wel kocht hij vier tekeningen van Redon (Odilon Redon). Toen de koop was gesloten en hij vertrok, kwam Nelly er achter dat ze veel te weinig had gevraagd voor de tekeningen. Zoon Ary werd er direct op uitgestuurd om Bremmer terug te halen. De koop werd ongedaan gemaakt.³⁵

Toorops Zuster Nelly bleef in het bezit van Prins-Goudkade. In april 1928 werd, na het overlijden van Jan Toorop, een tentoonstelling ingericht in de Koninklijke Kunstzaal Kleykamp in Den Haag. Ook het portret, voor die gelegenheid welwillend afgestaan door mevrouw P. Prins, was daar te zien.³⁶

Het huis aan de Nieuwe Haven werd in maart 1923 verkocht aan de kerkenraad van de Gereformeerde Kerk in Schiedam die het pand in gebruik nam als rusthuis.³⁷ De koop werd gesloten voor f 37.600 (omgerekend zou Nelly in 2022 € 346861,87 voor het huis hebben gekregen).³⁸ Anno 2023 is het pand met twaalf appartementen in gebruik als een particulier verzorgingshuis (Zorg Haven). Een groot deel van de inboedel, waaronder een eikenhouten cilinderbureau, uitschuifbare tafels, ledikanten en spiegelkasten, deed Nelly via een openbare veiling op 25 april 1923 van de hand.³⁹ De boeken, tekeningen en prenten van Ary Prins werden van 14 tot 17 mei 1923 geveild bij R.W.P. de Vries in Amsterdam.⁴⁰

³² Literatuurmuseum archief R00543 Brieven van Nelly Prins-Goudkade aan Herman Jan Robbers.

³³ Voor het huwelijk hadden zowel Nelly als Ary in een testament laten vastleggen dat de bezittingen na overlijden eigendom werden van de weduwe/weduwnaar.

³⁴ Literatuurmuseum archief R00543 Brieven van Nelly Prins-Goudkade aan Herman Jan Robbers, 6 juli 1922.

³⁵ Ibidem 22 juli 1922.

³⁶ Tentoonstelling Jan Toorop, catalogus maart-april 1928.

³⁷ Scyedam 1 januari 1999, pagina 5.

³⁸ Cbs.nl.

³⁹ *Nieuwe Schiedamsche Courant*, 20 juli 1923.

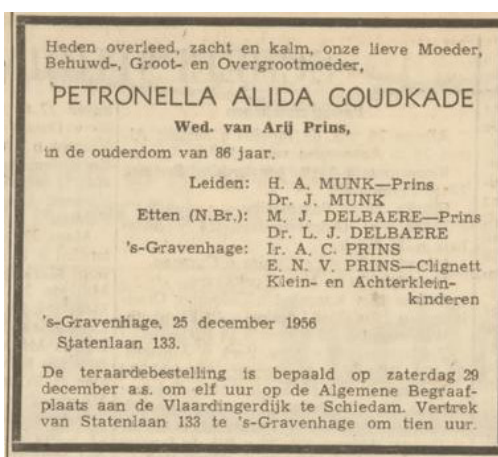
⁴⁰ Op de website van lib.uva.nl staat dat de catalogus aldaar is in te zien.

Hoeveel de veilingen opbrachten, werd niet vermeld. In 1938 werden er o.a. schilderijen uit de collectie Prins geveild bij Fred Muller in Amsterdam. Er kwamen werken onder de hamer van o.a. Jozef Israëls, Van der Maarel, Mauve en de Zondvloed van Bauer. De veiling bracht 850 gulden op.⁴¹ Omgerekend naar het heden is dat 9917,63 euro

Waar Goudkade-Prins na de verkoop van het huis ging wonen, heb ik niet kunnen achterhalen. Ze was van plan een klein huis te huren in Delft, de woonplaats van de oudste dochter Hettie, om daar samen met dochter Marietje te gaan wonen. Maar ook overwoog ze zich voorlopig in Leipzig te vestigen voor het geval dat zoon Ary daar zijn studie af wilde ronden. Of trok ze tijdelijk in bij haar schoonmoeder in Den Haag? Ze schreef: "De hoofdzaak is nu dat we de eerste drie, vier jaar doorkomen, totdat Ary met zijn studie klaar is. Marietje en ik kunnen beiden goed zuinig zijn." En met een ochtendhulp of een dagmeisje moest het haar wel lukken om het huishouden draaiende te houden.⁴² In 1927 woonde Nelly aan de Leidse Kade 155 in Amsterdam. Top Naeff stuurde in 1927 een brief naar dit adres. Uit de inhoud van de brief maak ik op dat Prins-Goudkade in een bescheiden onderkomen woonde. Naeff vond het in ieder geval benijdenswaardig dat zij daar genoeglijk kon zitten met de schilderijen om zich heen en verlost was van de loden last van het voeren van een officiële huishouding en met het voordeel dat ze kon gaan "zwerven" wanneer ze maar wilde.⁴³ Dochter Marietje trouwde eind 1927 en Nelly had toen het rijk alleen. Op 25 september 1931 vertrok ze naar Nederlands-Indië en bijna een jaar later, op 19 juli 1932, was ze terug.⁴⁴ Ging ze op familiebezoek? Hoe het Nelly verder verging heb ik niet kunnen achterhalen. In ieder geval hertrouwde ze niet en in de jaren dertig woonde ze een aantal jaren in Den Haag. Of ze contact onderhield met de kunstzinnige vrienden heb ik niet kunnen achterhalen. Op de persoonskaart, opgevraagd bij het Centraal Bureau voor Genealogie, staat een flinke rij aan woonadressen vermeld. Nelly heeft gewoond in Apeldoorn (1943-1945) Leiden (1945-1948), Oegstgeest (1948-1952), Rotterdam (1951-1953), Etten en Leur (1953-1956) en tenslotte vertrekt ze in 1956, naar Den Haag. Daar woonde ze aan de Statenlaan 133. Petronella Alida Prins-Goudkade stierf er op 25 december 1956.

Zuster Nelly werd in 1955, een jaar voor haar overlijden, aangekocht door het Rijksmuseum.

⁴¹ *Godsdienstig-staatkundig dagblad*, 6 oktober 1938.

⁴² Literatuurmuseum archief P00877. Brief van Nelly Prins-Goudkade aan Jet en Herman Robbers, 6, 22 juli 1922

⁴³ Literatuurmuseum archief N00122 Archief Naeff, Top. Brief van Top Naeff aan Nelly Prins-Goudkade, 1927.

⁴⁴ *De Nederlander*, 25-09-1931 en 19-07-1932

Gebruikte literatuur

Coelen van der Peter en Karin van Lieverloo. *Jan Toorop Portrettist*, 2003.
Nieuwenhuijzen-Kruseman A.C. en F.M. Gerritzen. *Van te huis tot ziekenhuis. Het Haagse Rode Kruis Ziekenhuis van 1889 tot 1991*, z.j.
Noordegraaf F.C. Arij Prins, Zakenman, Schrijver en Kunstverzamelaar. In: *Scyedam*, 1 mei 1997.
Spijker Truus. *Mooi en beschaafd verplegen*, 1979.
Stegge aan de Cecile, Catharina Th. Bakker en Kitty de Leeuw. *Handen uit de mouwen, 150 jaar verpleegkundig uniform in Nederland*, 2014.
Querido Q. *Het Wilhelmina Gasthuis, geschiedenis en voorgeschiedenis*, 1966.
Vaartjes Gé. *Rebel & dame, biografie van Top Naeff*, 2010.

Geraadpleegde archieven

Literatuurmuseum Den Haag.
Haags Gemeentearchief (veel hulp gekregen, helaas zonder resultaat).
Nationaal Archief in Den Haag (veel hulp gekregen, helaas zonder resultaat).

Verder lezen

In reactie op een in haar ogen negatief boekje van Arnold Aletrino over het vak van verpleegster, schrijft Anna Reijnvaan een verhaal over de belevenissen van de leerling-verpleegster Clara tijdens haar opleiding in een gasthuis (zeer waarschijnlijk het Buitengasthuis in Amsterdam). Het boekje is geschreven in 1892, het jaar waarin Petronella Alida Goudkade werd opgeleid in het Buitengasthuis.

boonstrajong@gmail.com
maart 2023

